

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ІСТОРІЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

УДК 159.922.7(091)(477)-051Базник
DOI 10.25128/2415-3605.19.1.1

ОЛЕКСАНДР МІХНО

amihno@ukr.net

ORCID iD 0000-0002-5271-9530

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Педагогічний музей України

вул. Володимирська, 57, м. Київ, Україна

МИХАЙЛО БАЗНИК – ПЕДОЛОГ, АВТОР ОРИГІНАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ СКЛАДАННЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧНЯ

Висвітлено педологічну спадщину М. Базника шляхом аналізу його науково-педагогічних праць 1920–1930-х років. Простежено еволюцію педологічних поглядів педагога: від теоретичного розроблення ідей педології до практичного проведення досліджень учнів та методичних рекомендацій для застосування результатів педологічних досліджень у педагогічній діяльності вчителя. Доведено, що у 1920–1930-ті роки, в період розквіту педології, М. Базник став одним із найяскравіших представників цієї науки в Галичині, активно і систематично публікуючи свої праці у львівських науково-педагогічних виданнях «Учительське слово» і «Шлях навчання і виховання». Аргументовано, що свої наукові концепції вчений прагнув втілити на практиці, запропонувавши детальні методичні поради щодо вивчення учня вчителем з подальшим складанням характеристики школяра. Систематизовано у формі таблиці структуру педології за М. Базником, яка в його баченні складається з таких напрямів: психопедологія, патологічна педологія, фізіопедологія, лабораторна педологія, тестологія, теоретична педологія, педотехніка, моральна педологія. Обґрунтовано, що життєвість творчого доробку М. Базника зумовлена продуктивним поєднанням в його особі талановитого вченого-дослідника і досвідченого вчителя-практика.

Ключові слова: Михайло Базник, педологія, структура педології, вивчення учня, характеристика учня, методика складання характеристики.

АЛЕКСАНДР МІХНО

кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник

Педагогический музей Украины

ул. Владимирская, 57, г. Киев, Украина

МИХАИЛ БАЗНИК – ПЕДОЛОГ, АВТОР ОРИГІНАЛЬНОЙ МЕТОДИКИ СОСТАВЛЕНИЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧЕНИКА

Рассмотрено педологическое наследие М. Базника путем анализа его научно-педагогических работ 1920–1930-х годов. Прослежена эволюция педологических взглядов педагога: от теоретического разработки идей педологии к практическому проведению исследований учащихся и методических рекомендаций для применения результатов педологических исследований в педагогической деятельности учителя. Доказано, что в 1920–1930-е годы, в период расцвета педологии, М. Базник стал одним из самых ярких представителей этой науки в Галичине, активно и систематически публикуя свои труды во львовских научно-педагогических изданиях «Учительское слово» и «Путь обучения и воспитания». Аргументировано, что свои научные концепции ученый стремился воплотить на практике, предложив подробные методические советы по изучению ученика учителем с последующим составлением характеристики школьника. Систематизирована в форме таблицы структура педологии по М. Базнику, которая в его видении состоит из следующих направлений: психопедология, патологическая педология, физиопедология, лабораторная педология, тестология, теоретическая педология, педотехника.

моральная педология. Обосновано, что жизнённость творчества М. Базника обусловлена продуктивным сочетанием в его лице талантливого ученого-исследователя и опытного учителя-практика.

Ключевые слова: Михаил Базник, педология, структура педологии, изучение ученика, характеристика ученика, методика составления характеристики.

OLEKSANDR MIKHNO

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Scientific Leader
Pedagogical Museum of Ukraine
57 Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine

MIKHAILO BAZNYK – A PEDOLOGIST, THE AUTHOR OF THE ORIGINAL METHOD OF A STUDENT'S CHARACTER REFERENCE COMPOSITION

It has been actualized that a special place among Ukrainian teachers of the beginning of XX century is occupied by a teacher and methodologist, a scientist, a public figure, an author of numerous scientific articles Mykhailo Baznyk (1889–1976). He was one of the first in Ukrainian scientific thought to study the choice of occupations by students, worked on the problem of studying students' physical, mental and psychological instincts and abilities by teachers, and offered an original method for drawing up a character reference of the student. It is emphasized that the teacher's ideas have not lost their relevance nowadays, and, therefore, can be used in the process of reforming the modern Ukrainian school. Through the analysis of the scientific and pedagogical works of Mykhailo Baznyk written in 1920–1930s, his pedological heritage has been presented. The evolution of pedagogical views of the pedagogue has been traced from the theoretical development of pedology to practical study of students and methodical recommendations for the application of the results of pedological research in teacher's pedagogical activity. It has been proved that in the 1920s and 1930s, in the period of flourishing of pedology, M. Baznyk became one of the brightest representatives of this science in Galicia, actively and systematically publishing his works in Lviv scientific and pedagogical editions «Uchytelske slovo» (“Teacher's Word”) and “Shljah navchannja i vyhovannja” (“The Way of Education and Upbringing”). It has been justified that the scholar sought to implement his scientific outlook in practice, offering detailed methodological advice on studying a student by a teacher with further character reference of the student. The structure of pedology according to M. Baznyk has been systematized in the form of a table, which in his vision consists of the following areas: psychopedology, pathological pedology, physiopedology, laboratory pedology, testology, theoretical pedology, pedotechnics, moral pedology. The scholar's methodological work “Choosing an Occupation. Practical Guide for School and Home” became the generalization of M. Baznyk's pedological views, where the principles and directions of studying a student by a teacher and the method of drawing up the character reference of the student based on the study of his mental and physical qualities were given in detail. It has been substantiated that the relevance of M. Baznyk's creative work was conditioned by a productive combination of a talented researcher and experienced teacher-practitioner in his person. Brief biographical information about the pedagogue, the scheme of the student's character reference, the requirements to the character reference have been presented.

Keywords: *Mikhailo Baznyk, pedology, the structure of pedology, study of a student, student's character reference, the method of drawing up a character reference.*

Серед українських педагогів першої половини ХХ ст. особливе місце посідає Михайло Базник (1889–1976) – учитель-методист, науковець, громадський діяч, автор численних наукових статей. Одним із перших в українській науковій думці він досліджував питання вибору учнями професій, докладно розробляв проблему вивчення вчителем фізичних, розумових і психічних задатків та здібностей учнів, запропонував оригінальну методику складання характеристики учня. Ідеї педагога і сьогодні не втратили своєї актуальності, а отже, можуть бути використані у процесі реформування сучасної української школи. Однак, незважаючи на вагомий досягнення у царині педагогіки, діяльність і погляди М. Базника до цього часу не були предметом наукового дослідження.

Як зазначає О. Сухомлинська, педагогічна думка «завжди персоніфікована, на ній лежить відбиток особистості її носія з його смаками, поглядами, віруваннями та уподобаннями» [14, с. 36]. Тому дослідження педагогічних персоналій залишається одним з актуальних напрямів історико-педагогічних студій.

Ім'я М. Базника повернулося до нас нещодавно завдяки публікаціям Т. Завгородньої [9], В. Олійника [10], І. Пелипейка [11] та інших дослідників історії української педагогіки, а також

його рідних – доньки Я. Погребенник [12] та її чоловіка, літературознавця Ф. Погребенника [13, с. 5–6]. Особливо інформативною є праця Н. Салиги «Учитель, який випереджав педагогіку», де подано не лише найповніші біографічні відомості про М. Базника, статті про його творчість, зокрема згаданих вище авторів, а й вперше оприлюднено неопубліковані праці педагога, які зберігаються у Музеї освіти Прикарпаття [13]. У 1920–1930-ті роки, в період розквіту педології, М. Базник став одним із найяскравіших представників цієї науки в Галичині, активно і систематично публікуючи свої праці у львівських науково-педагогічних виданнях «Учительське слово» та «Шлях навчання і виховання».

Мета статті – проаналізувати науково-педагогічні праці М. Базника у хронологічній послідовності, що дає змогу простежити розвиток поглядів педагога на педологію, акцентувати на основних його положеннях щодо цієї науки і, передовсім, щодо практичного застосування педологічних досліджень у практичній роботі вчителя.

Аналіз педологічної спадщини педагога варто розпочати з коротких біографічних відомостей, оскільки в особі М. Базника знаходимо продуктивне поєднання талановитого вченого-дослідника і досвідченого вчителя-практика, що й визначило успішність і життєвість його творчого доробку.

Михайло Якович Базник народився 3 червня 1889 р. в с. Целіїв, що нині Гусятинського району Тернопільської обл. Закінчив учительську семінарію в м. Заліщики (1912) і розпочав педагогічну діяльність учителем народної школи у селах Ворвулинці та Лисівці на Тернопільщині. В 1914–1920 рр. – вояк австрійської армії, потім хорунжий Української Галицької Армії. У 1921 р. повернувся до педагогічної діяльності як директор народної школи в Копичинцях, з 1925 р. був управителем народної школи у Громовій (нині с. Вронув Конінського повіту Лодзького воєводства, Польща). З 1939 р. працював вчителем української мови та літератури в середній школі № 2, інспектором, завідувачем методичного кабінету в м. Косів, викладачем педагогічної психології в педагогічному інституті Львова, методики та шкільної практики в учительській семінарії в Золочеві, учителем німецької мови в Косові. Помер 6 жовтня 1976 р. у Києві, похований на Байковому цвинтарі.

Як бачимо, М. Базник не був кабінетним ученим, а свої науково-педагогічні ідеї черпав насамперед із практичної діяльності, педагогічної роботи на різних посадах. Тематика його науково-педагогічних праць, актуальність порушених ним питань зумовлена практикою роботи в школі, практичними потребами українського шкільництва тих часів.

Уже в одній із перших своїх статей «Дещо про педологію» (1922) М. Базник визначає її головні завдання: дослідження «моральної, фізичної і умової природи дитини» за допомогою спостереження (у його термінології – «обсервації») і експериментів. Значущим вважаємо, що педагог відразу ж акцентує на практичному значенні педології і, будучи добре обізнаним зі станом шкільної справи, відзначає, що шкільна система фактично унеможлиблює спостереження вчителя за учнем, робить його поверховим і неточним. Натомість, вважає М. Базник, випадкове спостереження має поступитися місцем систематичному, спиратися на експеримент і в підсумку давати цілісний образ учня, який має складатися: «1. зі знання фізичного розвою дитини, 2. ствердження сили вразливості змислів, 3. рода і сили пізнання, вражіння і виображення, 4. степеня і сили уваги, 5. здібности до праці, умового пере мучення, 6. степеня і рода інтелігенції, 7. характеру дитини, 8. будуччини дитини, виснутої з повищих даних, 9. вибору відповідного звання, 10. соціології дитячого віку» [1, с. 8]. Основним методом педології М. Базник називає аналітичний метод і пояснює, що, зібравши дані про учня шляхом спостереження і дослідів, педологія узагальнює здобуті дані і на цій основі розробляє свої закони.

Розвиваючи цю тезу, в статті «Педологія є основою виховання і навчання» (1928) педагог знову наполягає на необхідності застосування педології у практиці роботи вчителя: «В основу навчання необхідно покласти знання дитини, самостійного досліджування духовних і фізичних проявів виховника, роблення заключення й умілого примінювання відповідних середників: метод науково провірених і узаasadнених» [2, с. 3].

Намагаючись умотивувати і всебічно обґрунтувати необхідність проведення досліджень учнів шкільним учителем, М. Базник пише методичну статтю «Техніка й загальні умовини дослідів у школі» (1931), в якій визначає передумови і конкретні вимоги до проведення дослідів. Так, головними вимогами для вивчення розумових здібностей школяра шляхом тестування, на його думку, є досвід і певна наукова підготовка вчителя, відповідне облаштування класної кімнати, відсутність сторонніх осіб, час проведення досліджень, підготовча бесіда з учнем,

правила поведінки вчителя під час досліджень, старанність у веденні записів результатів досліджень тощо [4, с. 50–54]. Цій же темі присвячена стаття «Учитель у ролі дослідника» (1931), де М. Базник, висвітливши погляди на означену проблему зарубіжних психологів Х. Вернера, Ю. Йонейко, Е. Клапареда, Ш. Шабо, В. Штерна, наполягає, що вчитель може проводити психолого-педагогічні дослідження «тільки під проводом і доброю контролею фахового психолога, або – якщо сам має наукові здібності» [6, с. 95]. Виокремлюючи дві категорії експерименту – науковий і виховний (практичний), педагог зазначає, що перший з них – це справа вчених, а вчитель має використовувати для психологічного вивчення учня практичний експеримент.

Роз'яснив зміст цього практичного експерименту М. Базник на конкретних прикладах і з таблицями у статті «Фізичні поміри у школі» (1931). Тут подано перелік необхідних фізичних даних учня, які треба знати вчителю: дата народження, вік, зріст, вага, ступінь відживлення (медичний термін; йдеться про конституцію тіла, пов'язану з достатністю харчування, вимірюється за товщиною жирової складки на ребрах – *О. М.*), розвиток м'язів, окружність грудної клітини, об'єм легень, загальний розвиток, стан шкіри й волосся, стан зубів, перенесені хвороби [7, Ч. 4, с. 137–139; Ч. 5, с. 168–170; Ч. 6, с. 215–220]. У кожному пункті зазначеного переліку конкретизовано, як здійснювати вимірювання, від чого залежить і на що впливає здобутий показник. Наприклад, загальний фізичний розвиток учня М. Базник пропонує визначати за формулою французького лікаря М. Піньє: $J = P - (M + O)$, де J – величина показника; P – зріст (см); M – маса тіла (кг), O – окружність грудної клітини. Чим менший показник, тим кращий фізичний розвиток учня [7, Ч. 6, с. 220]. До речі, ця формула використовується й сьогодні для визначення показника міцності тілобудови під назвою «індекс Піньє».

Тему антропометричних вимірювань у школі продовжує стаття «Шкільні поміри змислів» (1931) [8], в якій М. Базник пропонує методи вимірювання таких відчуттів: зір, слух, дотик, м'язові відчуття, смак і нюх, відчуття температури і болю. Даючи поради вчителю, вчений наголошує на важливості таких досліджень і їх практичному значенні. Скажімо, з'ясувавши стан зору, вчитель визначить учням відповідні місця в класі.

Теоретичні погляди М. Базника викладено у статті «Що то є педологія» (1931) [3]. Педагог переконаний, що педологія «виходить зі слушного й раціонального заложення, що виховник має поступати як лікар, котрий, хоча ви лікувати хворого і довести його до нормального стану здоров'я, мусить найперше прослідити тіло, поставити діагноз хвороби, а потім записати відповідні ліки. Тому педологія жадає від сучасного учителя-виховника, щоби він, забираючись до виховання й навчання, пізнав найперше основно всі фізичні, умові індивідуальні особливості дитини, та індивідуально прищеплював принципи й методи виховання й навчання» [3, с. 23–24]. У баченні М. Базника педологія поділяється на кілька взаємопов'язаних напрямів, які відображено у таблиці 1.

Отже, підсумовує М. Базник, педологія експериментальним шляхом досліджує фізичні, моральні і розумові прояви учня, які є предметом виховання та навчання, і тим самим ставить навчально-виховний процес на науково-дослідну основу: «На наших очах твориться нова наука про дитину, педологія, що ставить собі за мету обстежити дитину у її фізичних, розумових і моральних виявах. Вона... разом з тим стверджує, що лише точне вивчення вихованця може дати в результаті раціональне виховання і навчання» [13, с. 20–21]. Спираючись на описані завдання і принципи педології, М. Базник детально розробив методику складання характеристики учня [13, с. 48–70].

На межі 1920–1930-х років М. Базник одним із перших в українській педагогічній науці почав досліджувати тему вибору професії випускником школи, яка стала актуальною в радянській педагогіці аж у 1950–1960-і роки під назвою «професійна орієнтація школярів». Найбільш повно ця тема висвітлена у його праці «Вибір професії. Практичний poradnik для школи і дому», яка тоді не була опублікована і побачила світ лише в 2009 р. у книзі Н. Салиги «Учитель, який випереджав педагогіку» [13, с. 46–70]. Праця має виразний методичний характер, узагальнює педологічні погляди вченого і містить оригінальну методику складання характеристики учня. Фактично – це методичний посібник для вчителя, про що свідчить його структура: вступ, де визначено основні завдання і мету роботи, п'ять конкретних розділів, які розкривають зміст діяльності вчителя з вивчення учня та складання характеристики, закінчення із закликом не відкладати «на завтра» цю гостро невідкладну роботу» [13, с. 70].

Структура педології (за М. Базником) [3, с. 24–25]

Напрямок	Зміст
Психопедологія	експериментальне дослідження психічних явищ
Фізіопедологія	дослідження фізіологічних проявів
Патологічна педологія	дослідження фізичних, психічних і моральних аномалій
Лабораторна педологія	антропометричні дослідження за допомогою спеціальних приладів
Тестологія	вимірювання розумових здібностей, обсягу і якості понять шляхом анкет і тестів
Теоретична педологія	дослідження психологічних і фізичних явищ, їх узагальнення і аналіз
Педотехніка	технічне і практичне застосування наукових досягнень, здобутих експериментальним шляхом
Моральна педологія	дослідження моральних проявів

Методиці складання характеристики учня присвячено розділи «Психологічна характеристика учня», «Як проводити психологічну характеристику учня» та «Фізична характеристика випускника школи». М. Базник визначає 13 параметрів, вивчення яких вчителем у підсумку складатиме психологічну характеристику учня: «1. Сприймання, 2. Спостереження, 3. Увага 4. Пам'ять, 5. Уява, 6. Почуття, 7. Афекти, 8. Настрої, 9. Воля, 10. Інтереси й нахили, 11. Здібності, обдарованість, майстерність, талант, 12. Темперамент, 13. Характер» [13, с. 48].

Кожен з цих параметрів детально пояснено. Продемонструємо це на прикладі вивчення вчителем уяви учня. Спочатку М. Базник подає визначення: «Уява – це процес створення нових образів на основі матеріалу минулих сприймань. Уявлення – це образи відтворених предметів і явищ, що ми їх в даний момент не сприймаємо. Уявлення ж таких речей, яких ніколи раніше ми не сприймали, називаються уявленнями фантазії» [13, с. 52]. Далі пропонуються запитання, які допоможуть вчителю у процесі вивчення уяви учня: «1. Спираючись на опис, рисунок, переказ, схему якого-небудь об'єкта, зможе учень побудувати, відтворити в своїй уяві його образ (відтворююча уява)? 2. Якими прикметами характеризується вона: ясністю, багатством, гнучкістю, емоційністю, правдивістю, точністю? 3. Помітні в учня спроби самостійного, оригінального творення нових образів (творча уява)? 4. Яскраво і жваво відтворюються в нього уявлення: а) зорові – може він внутрішньо, в думці «бачити», наприклад, знайому картину? б) слухові – може в думці, внутрішньо «чути», наприклад, голос знайомої людини? в) нюхові – може в думці «занюхати», наприклад, сіно, нафту, дим? г) дотикові – зуміє уявити собі дотик до цегли, до мармуру, до оксамиту? 5. Яка сила уявлень учня: бліді вони чи яскраві, жваві чи повільні, чіткі чи не ясні, точні чи не точні, сталі чи змінні?» [13, с. 52–53]. Відповіді на ці запитання вчитель шукатиме у процесі спостереження за учнем і в узагальненому вигляді запише у характеристику школяра.

Особливо цінними і значущими є методичні поради М. Базника щодо вивчення вчителем формування і розвитку психічних властивостей учня, яке має здійснюватися у процесі повсякденного навчання і виховання в класі, в позакласній і позашкільній роботі та в громадському житті школи за співпраці інших вчителів та шкільного лікаря. Серед цих порад: використання методу спостереження як провідного у вивченні учня, систематичність спостережень, врахування фізіологічних основ психічних явищ, того, що психіка нерозривно зв'язана з діяльністю і тому виявляється в діях, соціальних умовах життя учня.

Протягом всього навчального року класний керівник, спостерігаючи за учнем, збирає і спостереження від інших учителів, робить відповідні записи, а в кінці року, спираючись на зібраний матеріал, виготовляє стислу письмову характеристику кожному учневі. При написанні характеристики вчитель має враховувати і відомості з розділу «Фізична характеристика випускника школи», відповідальним за заповнення якого є шкільний лікар [13, с. 68–69]. У цьому розділі подаються основні дані про фізичний розвиток учня (зріст, вага, зір, слух тощо), а також відомості про батьків (їх професії, вік, вік на час народження дитини). Значну допомогу у процесі вивчення учня вчителю повинні надати батьки, адже вони «впродовж

багатьох років, на різних етапах розвитку, спостерігали, пізнавали, вивчали свого члена сім'ї і робили висновки» [13, с. 67]. Не випадково М. Базник у своїх методичних рекомендаціях з вивчення учня та складання його характеристики вводить окремий розділ «Активна допомога батьків випускника школи», де подає кільканадцять запитань, на які батьки мають відповісти. З-поміж найцікавіших виділимо такі: «Завважили вони у реальному дитинстві сина чи доньки природжені нахили, уподобання, здібності, тобто такі психічні властивості, які є природною умовою обдарованості? З якого часу стали виявлятися ці психічні прикмети дитини? В чому виявляється яскравість даної здібності? Чи ця здібність далі розвивається в процесі шкільного навчання і виховання, і які має досягнення?» [13, с. 67].

Відзначимо, що М. Базник чи не вперше в українській педагогічній думці ставить важливе й актуальне питання про те, за рахунок якого часу проводитиме вчитель спостереження за учнем і складатиме його письмову характеристику, і відповідає: «Може б, за рахунок скороченого часу на виправлення домашніх учнівських зошитів; може б, за скорочений час, витрачений на «виховні години», додаткові уроки, доучування невстигаючих (справа не в термінах); за час, витрачений на відвідування учнів дома, на часті наради і збори, на т. зв. педагогічні читання, на деяку канцелярщину? Хтось, колись і це вирішить» [13, с. 64]. А до того часу від сподівається на свідомість учителів і висловлює впевненість, що «педагоги-митці, педагоги-майстри, педагоги-ентузіасти, педагоги-піонери» час на виконання цієї надзвичайної важливої роботи таки знайдуть.

Насамкінець вчений наполягає на необхідності підготовки вчительських кадрів до вивчення учня та складання характеристики за допомогою таких засобів: піднесення педагогічної культури студентів педагогічних закладів, перепідготовка учительських кадрів на засадах педагогічної психології, видання підручників з педагогічної психології та іншої сучасної педагогічної літератури для вчителів, організація районних педагогічних бібліотек, постійний контроль за якістю педагогічної освіти. Нескладно помітити, що пропоновані засоби й сьогодні вражають актуальністю, а порушені проблеми підвищення педагогічної культури вчителя, на жаль, і досі не вирішені.

Як бачимо, М. Базник не обмежився суто теоретичною постановкою питання про важливість складання характеристики учня, а й запропонував чіткі, конкретні і зрозумілі методичні рекомендації для вчителя, які й нині не втратили своєї ваги.

До розроблення методики складання характеристики учня М. Базник підійшов надзвичайно відповідально, детально ознайомившись із досягненнями характерології і виклавши її основні досягнення у статті «Дещо зі сучасної характерології» [5]. Ця праця в узагальненому вигляді висвітлює типологічні теорії Гіппократа, Ф. Неймана, Е. Кречмера. Відзначаючи беззаперечний внесок Гіппократа у визначення чотирьох темпераментів, автор водночас дуже критично оцінює типології інших учених, хоча й не відкидає їх, зазначаючи, що характерологія «наука ще дуже молода. Їй ледве 9 літ життя» [5, с. 94]. Оскільки стаття датована 1931 р., М. Базник стверджує, що характерологія виникла на початку 1920-х років. Ми з цим не погоджуємося, адже один із фундаторів характерології, українець за походженням, психолог О. Лазурський книгу «Нарис науки про характери», де подано систематичний курс характерології, видав ще в 1906 р.

Таким чином, аналіз науково-педагогічних праць М. Базника дає підстави для висновку, що його педологічні погляди еволюціонували від розроблення теоретичних питань педології, зокрема визначення її структури, до практичних порад, як застосовувати педологічні методи досліджень у роботі вчителя з вивчення учня. Узагальненням педологічних поглядів вченого стала методична праця «Вибір професії. Практичний poradnik для школи і дому», в якій детально викладено принципи і напрями вивчення учня вчителем та запропоновано оригінальну методику складання характеристики учня на основі вивчення його розумових і фізичних якостей.

Підсумовуючи, зазначимо, що проаналізовані праці М. Базника переконливо свідчать, що в його особі українська школа і педагогічна наука мали досвідченого педолога, який свої наукові концепції прагнув втілити на практиці, запропонувавши численні методичні рекомендації щодо вивчення учня вчителем та складання характеристики школяра.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків може стати дослідження такого аспекту спадщини М. Базника, як систематичне вивчення ним наукових здобутків зарубіжних

учених (Г. Кершенштайнера, В. Штерна та ін.), які педагог активно вивчав, пропагував, намагаючись пристосувати до потреб української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базник М. Дещо про педологію / М. Базник // *Учительське слово*. – 1922. – Жовтень. – С. 8–9.
2. Базник М. Педологія є основою виховання і навчання / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1928. – Ч. 4. – С. 1–5.
3. Базник М. Що то є педологія? / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 1. – С. 22–25.
4. Базник М. Техніка й загальні умовини дослідів у школі / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 2. – С. 50–54.
5. Базник М. Дещо зі сучасної характерології / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 2. – С. 54–56; Ч. 3. – С. 91–94.
6. Базник М. Учитель у ролі дослідника / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 3. – С. 94–96.
7. Базник М. Фізичні поміри у школі / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 4. – С. 137–139; Ч. 5. – С. 168–170; Ч. 6. – С. 215–220.
8. Базник М. Шкільні поміри змислів / М. Базник // *Шлях виховання й навчання*. – 1931. – Ч. 8. – С. 297–301.
9. Завгородня Т. Теорія і практика навчання в Галичині (1919–1939 роки): монографія / Т. Завгородня. – Івано-Франківськ, 2007. – 392 с.
10. Олійник В. Учитель-методист національного гатунку // *Колос*. Громадсько-політичний часопис Заліщицької районної ради. – 1994. – 17 вересня. – С. 3.
11. Пелипейко І. Михайло Базник: учитель, що випереджав педагогіку // *Освітнянський вісник*. Часопис Косівського районного відділу освіти. – 1998. – 30 квітня. – С. 3.
12. Погребенник Я. З пам'яті літ. Про Михайла Базника, батька, українського січового стрільця, за професією вчителя народних шкіл України і Польщі // *Український альманах* 1997. – Варшава, 1997. – С. 392–395.
13. Салига Н. «Учитель, який випереджав педагогіку»: (до 120-річчя від дня народження Михайла Яковича Базника – педагога, громадсько-культурного діяча, науковця) / Н. Салига. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – 231 с.
14. Сухомлинська О. В. Персоналія в історико-педагогічному дискурсі / О. В. Сухомлинська // *Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем*. – К.: А.П.Н., 2003. – С. 36–46.

REFERENCES

1. Baznyk M. Deshho pro pedologiju [Something about pedology]. *Uchytelske slovo*. Teacher's Word. 1922, Zhovten, pp. 8–9.
2. Baznyk M. Pedologija je osnovoju vyhovannja i navchannja [Pedology is the basis of education and training]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1928, vol. 4, pp. 1–5.
3. Baznyk M. Shho to je pedologija? [What is pedology?] *Shljah vyhovannja j navchannja* – The Way of Education and Upbringing. 1931. vol. 1. pp. 22–25.
4. Baznyk M. Tehnika j zagalni umovyny doslidiv u shkoli [Technique and general conditions of experiments at school]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1931, vol. 2, pp. 50–54.
5. Baznyk M. Deshho zi suchasnoi harakterologii [Something about modern characterology]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1931, vol. 2, pp. 54–56, vol. 3, pp. 91–94.
6. Baznyk M. Uchytel u roli dosllynika [Teacher in the role of researcher]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1931, vol. 3, pp. 94–96.
7. Baznyk M. Fyzichni pomiry u shkoli [Physical measurements at school]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1931, vol. 4, pp. 137–139, vol. 5, pp. 168–170, vol. 6, pp. 215–220.
8. Baznyk M. Shkilni pomiry zmysliv [Schools Measurement of Sensations]. *Shljah vyhovannja j navchannja*. – The Way of Education and Upbringing. 1931, vol. 8, pp. 297–301.
9. Zavorodnja T. Teorija i praktyka navchannja v Galychyni (1919–1939 roky) [The theory and practice of teaching in Galicia (1919–1939)], Ivano-Frankivsk, 2007, 392 p. (In Ukr.)
10. Olijnyk V. Uchytel-metodyst nacionalnogo gatunku [Teacher-methodologist of the national grade]. *Kolos* – Colossus, 1994, 17 veresnja [September 17th], p. 3.
11. Pelypejko I. Myhajlo Baznyk: uchytel, shho vyperedzhav pedagogiku [Mykhailo Baznyk: teacher, who outpaced pedagogy]. *Osvitjanskyj visnyk*. – Educational Bulletin, 1998, 30 kvitnja [April 30th], p. 3.
12. Pogrebennyk Ja. Z pamjati lit. Pro Myhajla Baznyka, batka, ukrainskogo sichovogo strilcja, za profesijeju vchytelja narodnyh shkil Ukrainy i Polshhi [Memories. About Mikhailo Baznyk, father, Ukrainian Sich

Riflemen, a teacher of public schools in Poland and Ukraine by profession]. Ukrainskyj almanah. – Ukrainian Almanac. 1997, Varshava, 1997, pp. 392–395.

13. Salyga N. “Uchytel, jakyj vyperedzhav pedagogiku”: (do 120-richchja vid dnja narodzhennja Myhajla Jakovycha Baznyka – pedagoga, gromadsko-kulturnjgo dijacha, naukovcja) [«Teacher who outpaced pedagogy»: (to the 120th anniversary of the birth of Mykhailo Yakovich Baznyk – a teacher, public-cultural figure, scholar)], Ivano-Frankivsk, Lileja-NV Publ., 2010, 231 p. (In Ukr.)
14. Suhomlynska O. V. Personalija v istoryko-pedagogichnomu dyskursi / O. V. Suhomlynska [Personality in historical and pedagogical discourse]. Istoryko-pedagogichnyj proces: novi pidhody do zagalnyh problem [Historical and pedagogical process: new approaches to common problems], Kyiv, A.P.N. Publ., 2003, pp. 36–46. (In Ukr.)

Стаття надійшла в редакцію 27.03.2019 р.

УДК 37.026.1

DOI 10.25128/2415-3605.19.1.2

МΥKHAILO PODOLIAK

<https://orcid.org/0000-0003-1482-488X>
misha.podol@bigmir.net
PhD, Candidate of Pedagogical Sciences
Stepan Gzhytskyi National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv
50 Pekarska Str., Lviv, Ukraine

THE CHILD-CENTERED IDEAS OF S. BALEY IN COMPARISON WITH THE SAME IDEAS OF OTHER SCHOLARS

The aim of the article is to present and analyze the child-centered ideas of the Central and Eastern European scholar S. Baley. The scholar comprehensively researched a child, using his knowledge not only in psychology and pedagogy but also in medicine as well. The article presents S. Baley's child-centered ideas i. e.: he considered a child as a personality with his own interests, willing and fears; he regards the child using psychology of a mature person; the scholar emphasizes on the adaptation of educational and teaching process to the child's needs and interest; education of children should be based on their needs and interests, taking into account intellectual and physical abilities as well as their individuality; the scholar emphasized on the adaptation of teachers and educators for features of child's psyche. The article presents the comparison of ideas and views of S. Baley with other famous scholars who regarded a child as a central object.

Keywords: child-centered approach, S. Baley, Child's Education, Child's Individuality, Educational process, Poland, Ukraine.

МИХАЙЛО ПОДОЛЯК

кандидат педагогічних наук, доцент
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького
вул. Пекарська 50, м. Львів, Україна

ДИТИНОЦЕНТРИЧНІ ПОГЛЯДИ СТЕПАНА БАЛЕЯ У ПОРІВНЯННІ З ТАКИМИ Ж ПОГЛЯДАМИ ІНШИХ НАУКОВЦІВ

Проаналізовано дитиноцентричні ідеї С. Балея, відомого педагога, психолога і філософа в Центральній і Східній Європі, та дано їх порівняння з дитиноцентричними ідеями відомих українських та світових науковців. Актуальність роботи полягає в можливості практичного застосування дитиноцентричних ідей та практичних порад вченого у процесі реформування сучасної української школи. Здобувши ґрунтовну освіту в Галичині і за кордоном, С. Балеї присвятив своє життя дослідженню та висвітленню проблем виховання, навчання і розвитку дітей. Чимало польських та українських науковців займалися дослідженням його наукової спадщини, проте небагатьма з них була висвітлена тема дитиноцентричних ідей вченого. Центральним об'єктом його дослідження були: дитина і дитинство, процес розвитку психіки дитини, виховний вплив на дітей і т. д. С. Балеї всебічно досліджував дитину, використовуючи свої знання з психології, педагогіки та медицини. Викладено